

FILOSOOF

Maandelijkse uitgave van de Faculteitsvereniging Utrechtse
Filosofiestudenten voor de Faculteit Wijsbegeerte Utrecht.

Jaargang 3
Dec 2001 / Jan 2002

Nummer 17
Blok 2 & 3

IN DIT NUMMER:

Humpf...	p.1
Schopenhauer's Esthetica	p.2
Van de FUF	p.5
De Discussie	p.6
Poëzie	p.6
Conferentie over John Perry	p.7
Kalender	p.8
Een dag in het leven van een FUF-lid	p.10
Een nieuwe eeuw: een nieuwe vijand	p.12

VAN DE REDACTIE

In deze sinterklaastijden is het moeilijk je te onttrekken aan een soort algemene neiging tot rijmen, die zich van Nederland meester lijkt te maken. Sfeerverlichting in de winkelstraten, etalages vol nostalgische klompen gevuld met wortels en pepernoten, dichtpieten op strategische plekken voor wie het niet zelf kan. Het carillon speelt nog net geen "Zie ginds komt de stoomboot"...

Door C. van Sijl

Gelukkig maar dat ik het bij voorbaat te moeilijk vind om de papers die nu geschreven dienen te worden op rijm te zetten, want stel je voor: een uitleg van Aristoteles' *Fysica* op sinterklaasrijm, of als een Parmenideaans leerdicht, dat doe je een docent toch niet aan!

Maar goed, op het moment dat je dit nummer van *De Filosoof* in handen hebt, is Sinterklaas waarschijnlijk alweer voorbij

en staat Kerstmis voor de deur. Daarom hebben we er - met hulp van velen van jullie! - een extra dik exemplaar van gemaakt. Je moet er tenslotte tot eind januari mee kunnen doen, want de redactie heeft ook behoefte aan een beetje kerstvakantie. Er is natuurlijk voor ieder wat wils: een voortzetting van de discussie uit vorige nummers, een flinke analyse van Schopenhauers' esthetica, conferenties, nieuws van de FUF en de faculteit, noem het maar op. Zelfs echte poëzie, geen sinterklaasrijm!

Wat natuurlijk vooral ook het vermelden waard is: we hebben een nieuwe strip-tekenaar! Johan van Zanten zal onze faculteitskrant opfleuren met een ironische blik op de werkelijkheid die ons, filosofen, omringt.

Ik houd je niet langer op: fijne feestdagen en veel plezier met *FilosooF* nummer 17!

HUMPF...

SCHOPENHAUERS ESTHETICA

Schopenhauers esthetica: katharsis door de kunsten

Door M. van Houte

In dit artikel, dat een verkorte versie is van een onlangs door mij geschreven paper, wil ik proberen de esthetica van Arthur Schopenhauer kort en bondig uit te leggen. Of er überhaupt lezers zijn die daar op zitten te wachten, weet ik niet. Wat ik wel meen te weten is dat Schopenhauers filosofie in het algemeen en zijn esthetica in het bijzonder theoretische constructen zijn, die zich qua interne cohesie en enkelvoudigheid (in de zin dat één centrale gedachte als een rode draad door het werk heengeweven zit) met de 'grote' filosofieën, zoals die van bijvoorbeeld Aristoteles en Kant, kunnen meten. Desondanks blijft Schopenhauers hoofdwerk "*Die Welt als Wille und Vorstellung*" een groot en complex werk, dat men volgens Schopenhauer zelf eerst twee keer moet lezen voordat men het werkelijk kan begrijpen. Ik geef direct toe dat ik dat niet gedaan heb (ik wil nu eenmaal graag afstuderen voor m'n midlifecrisis) en dat ik niet eens het hele werk heb gelezen, maar toch hoop ik dat onderstaande verhandeling een redelijk waarheidsgetrouw beeld geeft van Schopenhauers gedachtengang. Met het oog op de hierboven genoemde cohesie zal ik eerst kort iets zeggen over Schopenhauers filosofie in het algemeen, voordat ik overga tot een uitgebreidere behandeling van zijn esthetica.

Hiermee neemt Schopenhauer, in een aangepaste vorm, de Kantiaanse aanschouwings- en categorieënleer over. Evenals Kant gaat hij ervan uit dat achter de fenomenen het Ding-an-sich ligt. Maar waar bij Kant het Ding-an-sich per definitie onkenbaar is, is het bij Schopenhauer wel mogelijk om ermee in contact te treden. In het tweede boek van *Die Welt als Wille und Vorstellung* beschrijft Schopenhauer hoe dat in z'n werk gaat:

“Wenn wir im ersten Buche, mit innerm Widerstreben, den eigenen Leib, wie alle übrigen Objekte dieser anschaulichen Welt, für bloße Vorstellung des erkennenden Subjekts erklären; so ist es uns nunmehr deutlich geworden, was im Bewußtseyn eines Jeden, die Vorstellung des eigenen Leibes von allen andern, dieser übrigens ganz gleichen, unterscheidet, nämlich dies, daß der Leib noch in einer ganz andern, toto genere verschiedenen Art im Bewußtseyn vorkommt, die man durch das Wort W i l l e bezeichnet, und daß eben diese doppelte Erkenntniß, die wir vom eigenen Leibe haben, uns über ihn selbst, über sein Wirken und Bewegen auf Motive, wie auch über sein Leiden durch äußere Einwirkung, mit einem Wort, über das, was er, nicht als Vorstellung, sondern außerdem, also a n s i c h ist, denjenigen Aufschluß giebt, welchen wir über das Wesen, Wirken und Leiden aller andern realen Objekte unmittelbar nicht haben.”³

Door deze kennis van het eigen an-sich ontstaat het individu: het eigen lichaam is nog steeds Voorstelling als alle andere, maar daarnaast is het ook meer. Het is het object waar je de Motiven (beweegredenen), het lijden en handelen van kent, en dus het enige object dat je niet slechts als Voorstelling kent, maar ook als een lichaam an-sich. Dit an-sich noemt Schopenhauer de Wil.

Om nu verder te gaan postuleert Schopenhauer vanuit zijn introspectie dat alle andere objecten (die natuurlijk allemaal Voorstellingen zijn), ook manifestaties van Wil zijn en hij 'bewijst' dit door erop te wijzen dat een ontkenning hiervan tot een ongewenst solipsisme leidt. Alle Wilsmanifestaties zijn manifestaties van één en dezelfde Wil, *de Wil*.⁴ Schopenhauer legt de verbinding tussen Voorstelling en Wil door de wereld als Voorstelling de Objektiteit (*Objektivität*) van de Wil te noemen, oftewel de Wil die object is geworden. Wat betreft de mate van volledigheid waarmee het wezen van de Wil tot Voorstelling

Hoofdpijnen van Schopenhauers filosofie

Schopenhauers filosofie is in beginsel ronduit Kantiaans te noemen. Aan het begin van zijn hoofdwerk "*Die Welt als Wille und Vorstellung*"¹ stelt Schopenhauer direct dat de zintuiglijk waarneembare wereld slechts een Voorstelling is van een subject en dus geen onafhankelijk bestaan heeft. De dingen worden door ons slechts gekend als fenomenen, precies zoals bij Kant. Dit wil zeggen dat wij onze ervaringen ervaren binnen kaders van ruimte, tijd en causaliteit, welke Schopenhauer benoemt als vormen van het 'principe van de voldoende reden' (*Satz vom Grunde*). Dit principe maakt het legitiem om bij alles naar het waarom te vragen en is dus per definitie slechts daar van toepassing, waar dingen aan andere dingen gerelateerd zijn.

1 Arthur Schopenhauer, *Die Welt als Wille und Vorstellung I*, Reclam, Stuttgart, 1987

2 Deze formulering lijkt misschien wat vaag, maar een direct verband tussen fenomenen en Ding-an-sich mag niet verondersteld worden, aangezien causaliteit pas ontstaat op het fenomenale niveau.

3 *Die Welt als Wille und Vorstellung I*, §19, pag. 168

4 De keuze voor één Wil is niet evident. Schopenhauer acht meerdere Willen niet mogelijk, aangezien numerieke opdelingen pas ontstaan in de fenomenale wereld. Maar mijns inziens betekent dit dan ook dat de notie van eenheid op het niveau van het Ding-an-sich niet voorkomt. Een uitvoerige behandeling van dit probleem valt echter niet binnen het bereik van dit artikel, dus ik neem deze aanname van Schopenhauer hier over.

wordt, zijn er vele gradaties (*Stufen*). Deze gradaties stelt Schopenhauer gelijk met de Platoonse Ideeën, omdat ze net als deze, “...*die bestimmten Species, oder die ursprünglichen, nicht wechselnden Formen und Eigenschaften aller natürlichen, sowohl unorganischen, als organischen Körper, wie auch die nach Naturgesetzen sich offenbarenden, allgemeinen Kräfte sind.*”⁵

Al deze Ideeën manifesteren zich (*stellen sich dar*) in de fenomenale wereld als ontelbare individuele dingen. Kennis van deze individuele dingen is alleen mogelijk binnen de gestelde kaders van het principe van voldoende reden, zoals we hierboven al zagen. De Ideeën, die eeuwig en onveranderlijk zijn, vallen niet onder dit principe. Aangezien het kenvermogen van een individueel kennend subject alleen binnen de kaders van dit principe kan kennen, is het per definitie onmogelijk voor een individu om de Ideeën te kennen. Als het subject de Ideeën wil kennen, moet hij dus zijn individualiteit verliezen. Het belang van dit punt zal hopelijk duidelijk worden.

Schopenhauers esthetica

Met het gelijkstellen van het Ding-an-sich met de Wil heeft Schopenhauer de basis gelegd voor zijn pessimistisch wereldbeeld. De Wil heeft namelijk slechts één bezigheid en dat is willen. Willen is volgens Schopenhauer per definitie iets negatiefs: “*Alles Wollen entspringt aus Bedürfnis, also aus Mangel, also aus Leiden.*”⁶

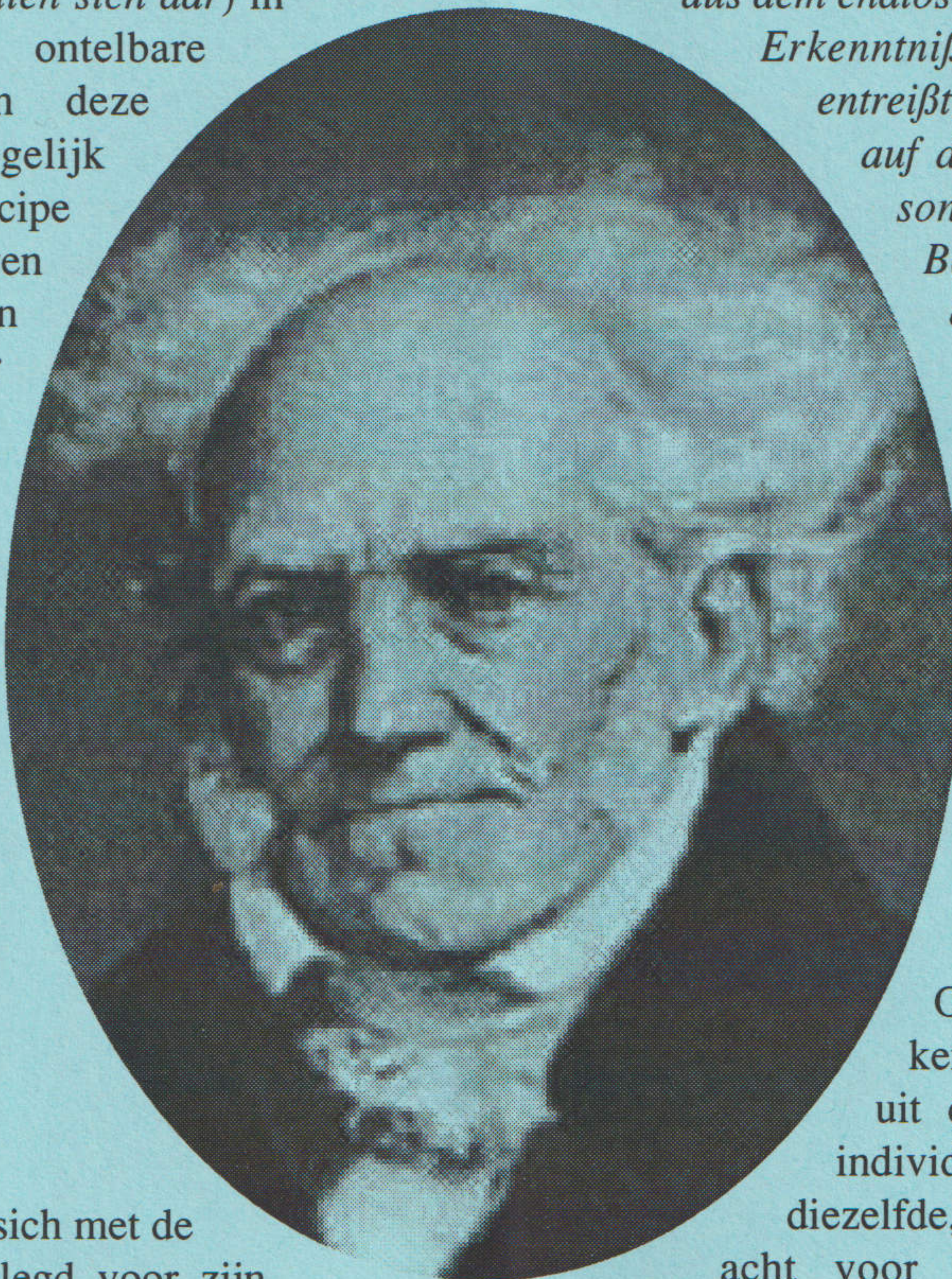
Dit willen valt in de fenomenale wereld uiteen in een ontelbare hoeveelheid aparte wilsacten. Al deze wilsacten hebben een bepaald doel voor ogen en deze doelen kunnen ook bereikt worden. Maar de overkoepelende Wil-an-sich heeft zelf geen doel:

“*In der That gehört Abwesenheit alles Zieles, aller Grenzen, zum Wesen des Willens an sich, der ein endloses Streben ist. [...] So aber gerade verhält es sich mit allem Streben aller Erscheinungen des Willens. Jedes erreichte Ziel ist wieder Anfang einer neuen Laufbahn, und so ins Unendliche.*”⁷

Door het ontbreken van een einddoel worden de bereikte doelen in de fenomenale wereld uiteindelijk tevergeefs bereikt. De weg naar de vervulling van onze wensen is lang en moeilijk en de

uiteindelijke bevrediging is kort en valt altijd tegen. Bovendien blijven, door het ontbreken van een einddoel, voor ieder bevredigd verlangen er altijd meer onbevredigd en maakt het gevoel van bevrediging bijna direct plaats voor andere verlangens. Maar er is volgens Schopenhauer toch een klein lichtpuntje in deze duisternis:

“*Wann aber äußerer Anlaß, oder innere Stimmung, uns plötzlich aus dem endlosen Strohme des Wollens heraushebt, die Erkenntniß dem Sklavendienste des Willens entreißt, die Aufmerksamkeit nun nicht mehr auf die Motive des Wollens gerichtet wird, sondern die Dinge frei von ihrer Beziehung auf den Willen auffaßt, also ohne Interesse, ohne Subjektivität, rein objektiv sie betrachtet, ihnen ganz hingegeben, sofern sie bloß Vorstellungen, nicht sofern sie Motive sind: dann ist die auf jenem ersten Wege des Wollens immer gesuchte, aber immer entfliehende Ruhe mit einem Male von selbst eingetreten, und uns ist völlig wohl. [...] wir sind, für jenen Augenblick, des schnöden Willensdranges entledigt [...]*”⁸

Om aan de Wil te ontsnappen, moet ons kennisapparaat de dingen dus wegtrekken uit de Wilsstroom en tevens haar eigen individualiteit verliezen. Deze toestand is diezelfde, welke Schopenhauer als noodzakelijk acht voor het kennen der Ideeën. In deze toestand bekommert het subject zich niet om de relaties die het ding in kwestie met andere dingen heeft (relaties tussen dingen komen voort uit het principe van voldoende reden, en het kenvermogen dat op dit vlak opereert, is niets anders dan een werktuig van de Wil), maar puur om wat het ding is. Het subject laat zichzelf volledig opgaan in de contemplatie, de aanschouwing, van het ding in kwestie:

“...*indem man, einer sinnvollen Deutschen Redensart, sich gänzlich in diesen Gegenstand verliert, d.h. eben sein Individuum, seinen Willen, vergißt und nur noch als reines Subject, als klarer Spiegel des Objekts bestehend bleibt: [...] dann ist was also erkannt wird, nicht mehr das einzelne Ding als solches; sondern es ist die Idee, die ewige Form, die unmittelbare Objektivität des Willens auf dieser Stufe: und eben dadurch ist zugleich der in dieser Anschauung Begriffene nicht mehr Individuum: denn das Individuum hat sich eben in solche Anschauung verloren: sondern er ist rein es, willenloses, schmerzloses, zeitloses Subject der Erkenntniß.*”⁹

5 Die Welt als Wille und Vorstellung I, §30, pag. 253
 6 Ibid, §38, pag. 288
 7 Ibid, §29, pag. 248
 8 Ibid, §38, pag. 289
 9 Ibid, §34, pag. 265

Het is nu duidelijk dat een toestand van gelukzaligheid (oftewel ontsnapping aan de Wil) alleen bereikt kan worden door een gerichtheid op de Ideeën.¹⁰ Er is slechts één medium dat ons de toegang verschaft tot het rijk waar rust en eeuwigheid heerst, en dat is de kunst.

De kunstenaar contempleert de Ideeën en beeldt ze af in het kunstwerk, of dat nu met woorden in een gedicht, steen in de beeldhouwkunst of klank in de muziek is. De enige oorsprong van de kunst is de kennis der Ideeën en haar enige doel is het medelen van die kennis. Het kunnen schouwen van de Ideeën bestempelt Schopenhauer als genialiteit. Een genie ziet hoe de dingen er zouden hebben uitgezien, als ze door de Ideeën perfect hadden kunnen worden uitgebeeld. Door de onderlinge strijd van de fenomenen kan dit ideaalbeeld niet gerealiseerd worden, maar door zijn fantasie kan de kunstenaar het toch bereiken. Door zijn genialiteit is de kunstenaar dus in staat de Ideeën in de wereld te zien. Normale mensen, die die capaciteit niet bezitten, zijn afhankelijk van de kunstenaar, die hen de Ideeën in zijn werk laat zien. Dat dit ook gebeurt, wordt afgedwongen door de kunst zelf, die immers als enig doel het medelen van de Ideeën heeft.

Zoals al eerder gezegd zijn er verschillende gradaties van volledigheid waarmee de Wil tot Voorstelling wordt. Deze gradaties zijn terug te vinden in de verschillende kunsten. Aan de esthetische ervaring zitten namelijk twee kanten: een subjectieve stopzetting van de Wil en een objectief inzicht in de Ideeën. Hoe vollediger een kunstwerk de Wil tot Voorstelling maakt, des te sterker is in dat kunstwerk de objectieve kant aanwezig en des te zwakker de subjectieve. Dit geldt ook vice versa. Schopenhauer maakt dan een hiërarchie van de verschillende kunsten aan de hand van dit onderscheid, en begint met de laagste kunsten, oftewel die kunsten die van alle het meest op de subjectieve kant van de esthetische ervaring gericht zijn, en loopt dan alle kunsten af tot hij aankomt bij de kunst die bijna uitsluitend gericht is op het kennen der Ideeën.

Een beschrijving van deze hiërarchie zou hier teveel ruimte in beslag nemen, maar het algemene beeld dat men voor ogen moet houden is dat kunsten die zich met levenloze materie en planten bezighouden (architectuur, tuinierkunst) het laagst in de hiërarchie staan, gevolgd door de beeldende kunsten

(beeldhouwkunst, schilderkunst), poëzie in al z'n verschillende vormen en tenslotte de tragedie c.q. het treurspel, omdat deze laatste kunstvorm de ellende van de wereld en het ongeluk dat mensen ten deel kan vallen zo perfect uitbeeldt. Eén kunstvorm zet Schopenhauer apart van alle andere en dat is de muziek. De overige kunsten beelden de Wil in z'n verschillende stadia van objectivatie (tot-voorstelling-wording) uit, oftewel de Ideeën. De muziek is echter een directe, complete afbeelding van de Wil zelf, of zoals Schopenhauer het zelf zegt:

*“Die Musik ist nämlich eine so unmittelbare Objektivation und Abbild des ganzen Willens, wie die Welt selbst es ist, ja wie die Ideen es sind, deren vervielfältigte Erscheinung die Welt der einzelnen Dinge ausmacht. Die Musik ist also keineswegs, gleich den andern Künsten, das Abbild der Ideen; sondern Abbild des Willens selbst,...”*¹¹

**“ALLES WOLLEN
ENTSPRINGT
AUS BEDÜRFTNIß,
ALSO
AUS MANGEL,
ALSO
AUS LEIDEN.”**

A. SCHOPENHAUER

kijken naar de meest schrijnende menselijke ellende of het moeten luisteren naar door de ziel snijdende melodieën? Ik meen dat Schopenhauers doel echter het volgende is: het zien van het lijden brengt een catharsis teweeg, we worden gereinigd van onze normale levenswil, we zien dat het leven in dienst van de Wil uitzichtloos is en idealiter geven we de Wil tot leven op. Op deze manier wijst de esthetische ervaring vooruit naar de Wilsontkenning van de asceet die door Schopenhauer in het laatste boek van *“Die Welt als Wille und Vorstellung”* behandeld wordt.

Schopenhauers muziektheorie is te ingewikkeld om hier uit de doeken te doen, maar het idee is dat de muziek door al haar variaties alle facetten van de Wil kan laten zien (eigenlijk horen dus), zoals de overige kunsten dat samen ook doen.

Na deze uiteenzetting dient zich bij sommigen de vraag aan waarom de kunsten, die meer gericht zijn op kennis van de Ideeën i.p.v. een individuele stopzetting van de Wil, door Schopenhauer hoger ingeschaald worden dan die waarbij het omgekeerde het geval is. Het je even niet meer over allerlei dingen druk hoeven maken is toch aangenamer dan het moeten

¹⁰ Er is volgens Schopenhauer nog een andere manier om aan de Wil te ontsnappen, namelijk door de zogenaamde Verneinung van de Wil. Door de ontkenning van de Wil kan een zeer sober levende heilige zich bijna totaal aan de dienst van de Wil onttrekken. Op dit idee zal ik in het derde hoofdstuk terugkomen, omdat het mijns inziens in relatie staat tot Schopenhauers esthetica.

¹¹ Ibid., §52, pag. 370

VAN DE FUF

JAARPLANNING FUF

(onder voorbehoud)

Als we alvast een blik op de planning van het jaar '01 - '02 werpen dan zien we de volgende, uitdagende ideeën. Riemen vast, want dit programma belooft het jaar te lanceren!

BLOK 3

hertentamenweek 2 t/m 5 januari

Traditionele **nieuwjaarsduik** in de Noordzee

week 6:

Cupido heeft zijn pijlen al in het vet gezet: Valentijnsdag staat voor de deur! De FUF organiseert in deze week een **jazzy Valentijns-jam-avond in het SJU**.

Februari

Inschrijving voor de reis gaat van start!

BLOK 4

week 2:

Puf je Suf met de FUF!

Maart

Symposium met borrel en feest
(nadere info volgt uiteraard)

week 6:

Borrel als voorbereiding op de reis
Reisgidsjes worden uitgedeeld

BLOK 5

week 2:

Dagje zeilen of een dagje strand

week 6:

Het grote landelijke FilosofenFeest!

Bovendien zit het bestuur nog te broeden op allerlei kleine uitstapjes.

Zo wordt er hard gedacht over een weekend Dublin, een kloosterweekend of een treinreis langs de filosofische interessante plekjes in Nederland (en België).

Kortom, als je nog geen FUF-lid bent, word het dan snel! Dan kun je profiteren van al het voordeel dat dit lidmaatschap je biedt m.b.t. deze geweldige activiteiten!

DE DISCUSSIE:

Als voortbrenger van de oorspronkelijke stelling dank ik Evers voor zijn uitgebreide reactie. Over de twee elementen van zijn weerwoord het volgende: in de zin "Goede filosofie schuilt toch vooral in helderheid en explicatie" is strikt genomen het gebruik van het bijvoeglijk naamwoord 'goede' overbodig. Het maakt bovendien zijn bewering subjectafhankelijk.

Door J. van Rijswijk

De woorden "toch vooral" duiden op een glijdende schaal, op gradaties in de filosofie. Nu is daar natuurlijk sprake van. De bevolking van onze faculteit bevindt zich immers ook op de weg naar filosofie. Als we dat zo kunnen zien, dan zou de zin van Evers de bestemming van die reis aanduiden. Gevoelsmatig okay, maar als ik vervolgens denkend de inhoud van de zin op de zin zelf betrek, vraag ik me af of filosofie ergens in schuilt of juist ergens toe leidt. Ik schrijf de zin nu als "De maatstaven voor resultaten van filosofie zijn helderheid en duidelijkheid". Hierin is filosofie aangemerkt als activiteit die waarnemen en denken omvat. Met betrekking tot resultaten merk ik op dat we niet meer kunnen dan helderheid en duidelijkheid verschaffen; duidelijkheid in de zin van duidbaarheid. Dit zodanig dat een ander op basis daarvan, voor zichzelf en met gebruikmaking van het denken, zijn verklaring zelf kan voortbrengen. Verklaringen en bewijzen zijn derhalve altijd individuele denkproducten die ieder voor zichzelf moet voortbrengen, daar waar hij de behoefte ertoe voelt. De sociale dimensie in de filosofische activiteit is,

dat we niet alleen onszelf bewijzen leveren, maar tevens de voorwaarden (kunnen) scheppen dat anderen hun eigen bewijzen leveren. Daarbij kan blijken dat je het met elkaar eens bent, dat wil zeggen dat je elkaar vindt in het denken. Merk op dat proeven, fenomenen of logische zinnen nooit iets bewijzen of verklaren: bewijzen of verklaringen zijn slechts te vinden in het denken. Dit laatste naar aanleiding van het gebruik van de term 'explicatie' door Evers.

Met het tweede deel van het weerwoord, de zin "Geen enkele redelijke interpretatie van de stelling levert iets aannemelijks op", wordt een persoonlijke mening uitgedrukt en er wordt niets over het denken -want daarover gaat het- gezegd.

Ik neem mezelf voor later indachtig de bijdrage van Evers een poging te doen tot het verschaffen van helderheid en duidelijkheid aangaande de oorspronkelijke stelling. Ik ben dan ook benieuwd naar volgende bijdragen aan het debat, waartoe de redactie oproept.

¶

Meng je in het debat!

Als je wilt meedoen aan deze spannende discussie, stuur dan je bijdrage (maximaal c.a. 1500 woorden) naar

de.filosoof@phil.uu.nl

Alleen maar "eens" of "oneens"? Geen probleem: ook korte bijdragen zijn welkom!

Red.

NACHTKLEED

Waren mijn handen nog maar poppeklein,
want veel te vaak doe ik verkeerde dingen
en in het felle daglicht doet me pijn waarvan
mijn moeder 's nachts had willen zingen.

Kon ik nog even in haar schoot zijn,
fluwelen schuilplaats voor het grootste falen,
dan zou ik struikelen en onkruid zijn,
dan zou haar zwijgen zich in mij herhalen.

Door J. Omtzigt

¶

CONFERENTIE OVER JOHN PERRY

John Perry

Terry: *You know I've really enjoyed talking to you. I'd like to see you again. Can I have your number?*

Fran: It's in the book.

Terry: *And what's your name?*

Fran: It's in the book too.

Door N. Nijssingh

"*This joke contains all my philosophy*" verklaarde John Perry op 13 september jongstleden over bovenstaande dialoog. Hij deed deze uitspraak op een conferentie gewijd aan zijn werk. Er is geen twijfel over mogelijk dat hij zichzelf hiermee te kort doet, maar dit neemt niet weg dat het gesprekje tussen Terry en Fran een interessant gegeven bloot legt, en wel dit: in een objectieve beschrijving van de werkelijkheid ontbreekt net dat stukje informatie dat van belang is in een groot aantal praktische situaties. En dit gegeven vormt inderdaad een rode draad door het werk van John Perry, van zijn vroegste werk over persoonlijke identiteit tot zijn recentelijk verschenen "*Knowledge, possibility and consciousness*"

In feite heeft John Perry dertig jaar lang over niets anders geschreven dan 'zichzelf'. Niet dat hij lijdt aan megalomanie, integendeel, Perry is de bescheidenheid zelve. Ook is het niet zo dat Perry's biografie feiten bevat die buitengewoon uniek of schokkend zijn, tenminste niet dat ik weet. Perry schrijft over 'zichzelf' vanuit een filosofische interesse.

Het probleem dat centraal staat in Perry's werk is hoe we rekenschap kunnen geven van begrippen die voor hun betekenis afhankelijk zijn van de context waarin ze geuit worden. 'Agent relative' begrippen als 'ik', 'jij', 'hier', 'nu', 'gisteren', 'links' en 'aan de overkant' hebben in verschillende contexten een verschillende betekenis. De moeilijkheid is dat een groot deel van de informatie die we dagelijks ontvangen en overdragen, namelijk die informatie die we uitdrukken met behulp van agent relative begrippen, niet uit te drukken valt in een objectieve beschrijving van de wereld. Er bestaat, om terug te komen op bovenstaand voorbeeld, geen telefoonboek waarin 'ik' voorkomt¹. Enerzijds zijn jij en ik niet belangrijk, want wij zijn slechts een klein onderdeel van de wereld. Anderzijds moeten we Wittgenstein gelijk geven als hij zegt: "*But I am in a favoured position. I am the centre of the world*"².

Perry's lezing had als onderwerp een andere filosoof die met dergelijke problemen heeft geworsteld: Thomas Nagel. Ook Nagel contrasteert door zijn gehele oeuvre de subjectieve en de objectieve manier van kijken naar de wereld met elkaar. Zowel Perry's als Nagel's conclusie luidt dat agent relative concepten niet gereduceerd kunnen worden tot een objectieve beschrijving van de werkelijkheid. Perry's lezing dreigde echter geen moment het karakter te krijgen van een ode aan de grote meester, of een gezapig bevestigen van het eigen gelijk. De conclusie van irreducibiliteit is voor Perry het begin van de problemen, waar het voor Nagel het eind lijkt te zijn. Perry weigert zich neer te leggen bij de berustende opvatting van Nagel dat er nu eenmaal subjectieve en objectieve feiten zijn.

De behandeling van deze kwestie brengt Perry van het ene naar het andere grote onderwerp: persoonlijke identiteit, betekenis-theorie, self-centered actions. In iets meer dan een uur tijd slaagt Perry er, zoals de opmerking over bovenstaande dialoog ons al leek te beloven, inderdaad in ons een blik te gunnen in zijn gehele filosofie. Dit is denk ik wat een werkelijk groot filosoof onderscheidt van de iets mindere: Perry staat op dusdanige manier boven de stof die hij behandelt, dat hij dertig jaar hoogstaande filosofische literatuur kan samenvatten met een grapje.

John Campbell

Een andere grootheid die acte de presence gaf op de Perry-conferentie was John Campbell. Deze sympathieke, stotterende Schot verontschuldigde zich aan het begin van zijn lezing omdat hij zou kunnen gaan mompelen. Dat doet hij namelijk als hij het onderwerp moeilijk vindt. En het onderwerp was complex genoeg. Ook Campbells lezing draaide om de verwijzing van de eerste persoon.

Zijn startpunt was (verrassend genoeg op een conferentie gewijd aan Perry) Derek Parfit. Een van de meer obscure passages in de hedendaagse filosofie is die waarin Parfit verklaart dat zijn filosofische inzichten hem een nieuw gevoel van vrijheid hebben verschaft, alsof hij in uit een 'glazen tunnel' gebroken is. Campbell vestigt onze aandacht op deze passage en wijst er op dat Parfit's notie van een 'zelf' een buitengewone lege is. Parfit's euforie ten spijt, kunnen we niet tevreden zijn met een conceptie van 'ik' die niets heel laat van de 'glazen tunnel'.

Er is hier sprake van een contrast tussen de conceptuele rol van de eerste persoon en de verwijzing. De regel van verwijzing lijkt inderdaad een kaalheid toe te staan, zoals we die bij Parfit aantreffen ("*Ik verwijst altijd naar degene die de uiting produceerde*"). Echter, als we na gaan denken over de conceptuele rol van 'ik' zijn we geneigd te zeggen dat het gebruik van de eerste persoon een 'zelf-notie' veronderstelt. Deze zelf-notie kunnen we niet verklaren met behulp van een regel van verwijzing alleen, zo lijkt het.

Campbell's eigen standpunt in deze kwestie is grofweg dat ons persoonlijke perspectief ons de zekerheid verschaft dat 'ik' meer is dan de naam van een toevallig samenraapsel van mentale toestanden. De moeilijkheden die er op zijn weg liggen gaat hij echter niet uit de weg, en Campbell blijft dan ook niet steken in zijn eigen gelijk. Na een intensieve discussie met Perry verzucht hij "*als ik nadenk over de verwijzing van de eerste persoon, hou ik daar altijd zo'n leeg gevoel aan over*". Ik had nooit gedacht dat een filosofische lezing vertedering op kan roepen.

1 Tenminste geen publiek telefoonboek. Na afloop van de lezing wees Alice ter Meulen (Groningen) op het adressenbestand van een mobiele telefoon. Deze telefoons kunnen verwijzen naar telefoonnummers met behulp van termen als "ik", "werk" en "thuis".

2 In *Philosophical Review* 77 (1968).

DE GROTE VRIENDELIJKE

Maandag 10 December Drachten Het Nederlands Filosofisch Genootschap organiseert een voordracht van P. Steenbakkers over Kants Kritik der Urteilkraft. 19.30-21.30 uur. / Fl. 15,-. Drachtster Lyceum, Torenstraat 28 Info: 31-(0)512-542566	Dinsdag 11 Amsterdam Sociologische en ethische vragen over de toekomst van de babyboomer. Een symposium. 20.00 uur. / Fl. 20,- / 17,50. De Rode Hoed, Keizersgracht 102, Info: 31-(0)20-6385606, www.rodehoed.nl	Woensdag 12 Amsterdam Willem Voois over Ludwig Wittgenstein in de reeks 'Grote filosofen'. Tijd: 19.30 - 21.30 uur. Kosten: fl. 15,75 / 7,15 euro. Volksuniversiteit Amsterdam, Rapenburgstraat 73, Info: 31-(0)20-6261626, www.volksuniversiteit.nl	Donderdag 13 <i>Studiedag eerstejaars</i> 14.00 - 17.00 BG 467 Gent 'Vooruitgang als noodlot.' Lezing door Paul Gimeno. Dienstencentrum Ten Hove, Begijnhofdries 15, 9000, Info: 32-(0)476-242131, jetty.roels@skynet.be
Dinsdag 18 Den Haag In 'De vergissing van Descartes', legt M. ter Hark uit hoe Wittgenstein denkt over lichaam en geest. Tijd: 20.00 uur. Parkhotel Den Haag, Molenstraat 53, Den Haag. Info: e-mail: famsimons@hetnet.nl	Woensdag 19	Donderdag 20	Vrijdag 21 Amsterdam Twintigers van nu zijn opgegroeid met het geloof in de maakbaarheid van het leven. Zo moet het ook gaan in de liefde. 20.00 uur / Fl.15,- / e 6,75 (incl. lidmaatschap). debalie/Paradiso Weteringschans 6-8, 1017 SG Tel: 020-6264521
Woensdag 26 <i>2de kerstdag</i>	Donderdag 27	Vrijdag 28	Zaterdag 29
Donderdag 3	Vrijdag 4	Zaterdag 5	Zondag 6

FILOSOFIEKALENDER

Vrijdag 14 Den Haag Uitreiking van de Internationale Spinozalens aan de Israëlische filosoof Avishai Margalit. 17.00 uur. / Gratis. Kaarten reserveren +31-(0)20-5245555, Huib Schreurs De Nieuwe Kerk	Zaterdag 15 Amsterdam Peter Singer (oprichter van Animal Liberation Front) gaat in debat met Paul Cliteur over de vraag of dieren onvervreembare rechten hebben. 14.00 uur. / Fl. 15,- Paradiso, Weteringschans 6-8, 1017 SG Tel: 020-6264521	Zondag 16 Amsterdam Avishai Margalit, winnaar van de tweejaarlijkse Internationale Spinozalens, geeft een publiekslezing. Met o.a. burgemeester Cohen van Amsterdam en Kees Schuyt. 11.30-13.00 uur. / Gratis. Agnietenkapel van de Universiteit van Amsterdam, Oudezijds Voorburgwal 231, Info: www.uva.nl	Maandag 17 Leiden Lezing over 'The ethics of memory' door Avishai Margalit Andreas Kinneging en Herman van Gunsteren geven commentaar. 10.15-12.00 uur. / Gratis. Pieter de la Court gebouw, Fac. Sociale Wetenschappen, Wassenaarseweg 52
Zaterdag 22	Zondag 23	Maandag 24	Dinsdag 25 <i>Kerstmis</i>
Zondag 30	Maandag 31 December <i>Oudjaar</i>	Dinsdag 1 Januari <i>Nieuwjaarsdag</i> <i>N.B.: Vanaf heden kan op de Universiteit Utrecht niet meer met guldens, maar alleen nog met euro's betaald worden!</i>	Woensdag 2 <i>HER-</i>
Maandag 7	Dinsdag 8	Woensdag 9	Donderdag 10

EEN DAG IN HET LEVEN VAN:

Het zal niet tot de verwondering spreken; het worden van FUF-bestuurslid verandert je leven op slag. Op eens ben je iemand, heb je een titel, en spreken mensen je aan. Mijn grijze-muizen-bestaan waarin ik nooit een woord met iemand sprak is voorgoed verleden tijd.

Door S. Roels

Voor alle duidelijkheid: de FUF heeft sinds 8 oktober jl. een nieuw bestuur. Natuurlijk heeft niemand onze constitutieborrel gemist en weten allen hoe geweldig die rondvaart door de grachten van Utrecht was. Dinsdag 30 oktober was een stralende, warme, zonnige dag waarop wij in een open sloep, gewapend met heerlijke biertjes in de hand, frisjes en chipjes -kortom voor elk wat wils-, aan Utrecht toonden hoe groots de Faculteitsvereniging der Utrechtse Filosofiestudenten is. De goden zijn ons gunstig gezind. Komt tijd, komt...

Een dag uit het leven van de voorzitter van het FUF-bestuur. Dan is iedere dag een bijzondere dag, waarin wij als bestuur de meest fantastische activiteiten organiseren, de reis tot een onmiskenbaar hoogtepunt maken en het symposium bezocht wordt door vele toeschouwers en we "nee" moeten zeggen tegen de sprekers, die allen tot wanhoopsdaden in staat zijn, zolang ze maar op het FUF-symposium mogen spreken.

Het leven in een FUF-utopie is mooi, wat zeg ik, ronduit prachtig, maar zoals altijd in het geval van een utopie, een onbereikbaar verlangen. Toch laat ik mij nooit de moed ontnemen als ik de ogen open. Ik laat mijn blik rusten op de boekenkast die een veilig thuis biedt voor dat alles, ooit

geschreven door ongekende talenten en genieën, nu zo eenzaam en alleen. Prachtige ideeën, poëzie, zinspelingen, levenskunst. Wat rest is slechts inkt en papier.

Met een grote zucht zwaai ik mijn rechterbeen uit bed waarop mijn linker volgt. Ze raken terzelfdertijd te grond. Ik heb nog niet kunnen ontdekken hoe ik met het verkeerde been uit bed kan stappen: mijns inziens vereist dat een lenigheid die ik niet bezit.

Natuurlijk word ik trouwens niet vanzelf weer met mijn beide benen op de grond gezet, daarvoor maak ik trouw gebruik van de radiowekker, die afgestemd staat op dat station waar je non-stop muziek hoort. Toevalligerwijs word ik nooit gewekt door muziek, maar altijd door ernstig irritante reclamespotjes dat ik weer iets moet kopen, omdat ik er anders 'tekort schiet'. Nou, gelukkig kan ik vanaf nu op een andere wijze voorkomen dat ik tekort schiet: ik ben een actief lid van de FUF!

Het bestuur

Om toch enigszins serieus af te sluiten wil ik nog enkele woorden wijden aan de inhoud van de taken van de bestuursleden der FUF. Het Dagelijks Bestuur kent 3 functies, te weten voorzitter, secretaris en penningmeester, en bestaat dit jaar uit 3 basisdoctoraalstudenten die in hun bezigheden gesteund worden door enkele zeer gedreven en enthousiaste medestudenten. Jelle Grondstra, Thomas Anthony en Sylco Hoppenbrouwers zijn deel van de feesten-, borrels- en activiteitencommissie. Evelien Verhagen heeft haar steun aangeboden bij het organiseren van de studiereis in mei en Robert Koot zal betrokken zijn bij het succesvol maken van het FUF-symposium in maart.

Het nieuwe FUF bestuur (2001 - 2002) tijdens de constitutieborrel, die plaatsvond op een rondvaartboot.

Stephanie Roels

Constant van Panhuys

Floris Velema

EEN FUF-BESTUURSLID

Floris Velema is unaniem tot secretaris verkozen. Hij verzorgt de interne en externe post en houdt de administratie van de leden bij. Bovendien notuleert hij als secretaris tijdens de vergaderingen.

De functie van penningmeester wordt in het FUF-bestuur '01-'02 vervuld door **Constant van Panhuys**. Constant beheert het budget van de vereniging en berekent of alle geweldige plannen gerealiseerd kunnen worden, of dat er meerdere sponsorbijdragen kunnen komen.

Tot slot dien ik, **Stephanie Roels**, als voorzitter van de FUF te zorgen voor het beleggen van vergaderingen en het vertegenwoordigen van de FUF naar buiten toe. Een soort van gezicht van de vereniging, zeg maar. Het behoort eveneens tot mijn taak alle takken van de FUF met elkaar te laten communiceren en in goede banen te leiden. Gezamenlijk zijn wij gedrieën verantwoordelijk voor de gang van zaken binnen de FUF. Natuurlijk gaat dit alles wel samen met een flinke dosis humor en de nodige vernieuwende ideeën!

Benieuwd? Lid worden!

Rest mij nog alle studenten wijsbegeerte die nog géén lid zijn geworden van onze bruisende faculteitsvereniging aan te sporen dat zo spoedig mogelijk te doen. Als FUF-lid krijgt het leven van een filosofiestudent diepgang. Filosoferen kun je niet alleen. Gezelschap is essentieel om je ideeën te spuien! En als dat niet je grootste motivatie is; wees niet beschaamd, gewoon lekker feesten kan ook! Bovendien kun je je binnen de FUF ook ontplooiën en je van je organisatorisch

sterkste kant laten zien. Mooi! Leuke activiteiten verzinnen en vervolgens tot uitvoering brengen is het levensdoel van deze bruisende vereniging.

Lid worden is héél eenvoudig! Je kunt je aanmelden via de website van de FUF: www.phil.uu.nl/fuf/leden.html of door een email te sturen naar: fuf@phil.uu.nl

Vermeld dan je naam, geboortedatum, geslacht, email- en postadres, telefoonnummer en of je voltijd- of deeltijd-student bent.

Vervolgens maak je het lidmaatschapsgeld à Fl 50,= over op

Rabo rekeningnr.
369218205
t.n.v. FUF
Postbus 80126
3508 TC Utrecht

Dit maakt je FUF-lid voor je leven. Dat houdt in dat je welkom bent op alle FUF-activiteiten en altijd kunt komen uitbuiken op de bank in het FUF-hok. Als lid geniet je bovendien voordeel bij deelname aan de studiereis, activiteiten, feesten en het symposium. En onthoud:

Een beetje FUF in je reet, maakt je studietijd pas echt compleet!

Genoeg gepraat. Succes aan allen dit blok. Kraak de hersenen niet te veel, maar maak ook de nodige tijd vrij voor ontspanning en schroom niet ons eens aan te spreken.

Want anders dreigt: **Je leven is SUF zonder de FUF!**

Drie generaties FUF voorzitters:
v.l.n.r. Koen van Gilst, Stephanie Roels
en Maarten van Houte.

De voltallige Feestcommissie was natuurlijk ook van de partij op de constitutieborrel!

Thomas Anthony

Sylco Hoppenbrouwers

Jelle Grondstra

EEN NIEUWE EEUW: EEN NIEUWE VIJAND

Schietscursussen in de VS. De kartonnen hoofden waartegen geschoten moet worden, zijn verdwenen. Alsof er nu een concreet doel voor ogen is, wordt er massaal gevuurd op de naast elkaar geplakte portretten van Osama bin Laden. Het is een oefening, geen spelletje. Elke voorstelling van een denkbeeldige vijand is verdwenen. Iedere deelnemer hoeft zich daarvan namelijk geen voorstelling meer te maken, want hij is zichtbaar gemaakt.

Door D. Tompot

Het einde van de Koude Oorlog betekende voor Amerika het einde van het bestaan van de Sovjetunie als haar grote vijand. Een nieuwe vijand leek slechts denkbeeldig te kunnen bestaan. Er was voor de VS geen reden om aan te nemen dat de door bepaalde landen geproduceerde massavernietigingswapens tegen de VS zouden gaan worden gebruikt. Daar waar die dreiging zou kunnen ontstaan (zoals in Irak), was de militair-controlerende aanwezigheid van Amerika afdoende om uit een denkbeeldige vijand een reële vijand te doen ontstaan.

De nieuwe vijand heeft aan één aanslag op Amerika voldoende gehad om Amerika (en een groot deel van de wereldgemeenschap) te doen erkennen dat terrorisme haar nieuwe reële vijand is. Nieuw en tegelijk onzichtbaar (en daarmee ongrijpbaar): terroristen kun je opsporen en verslaan, terrorisme daarentegen is niet aan een plaats of land gebonden. Waar ze op de ene plaats verdwijnt, duikt ze op de andere weer op. Het terrorisme heeft geen representant, juist omdat het overal aanwezig is.

Toch wordt er een oorlog "tegen het terrorisme" gevoerd in Afghanistan. Een oorlog die overigens veel "bijkomende schade" heeft veroorzaakt. Fragmentatiebommen, bedoeld om doelen van de groep terroristen rond Osama bin Laden te treffen, hebben niet altijd doel getroffen; beelden van de getroffen gebieden worden na het einde van de bommenregen snel de ether ingestuurd. Getroffen woonwijken, getroffen burgers: beelden die laten zien waar, achteraf gezien, de terroristen zich niet schuilhielden.

De opmars van de Noordelijke Alliantie wekt naar buiten toe vertrouwen. TV-beelden laten zien waar de grens zich bevindt tussen veroverd gebied van de Alliantie en gebied waar de

Taliban nog heerst. Die grens schuift op, het eens zo grote gebied dat door de Taliban werd bestuurd, wordt steeds kleiner. De inmiddels verdreven Talibanstrijders hebben zich overgegeven of zijn opgegaan in de burgerbevolking. De terroristen hebben hun beschermheer verloren en kunnen nu gemakkelijk opgejaagd en gevangen worden en daarmee is de kwestie "terrorisme" voor wat Afghanistan betreft opgelost. Of toch een illusie?

Zonder twijfel zullen zich onder de Talibanstrijders een aantal terroristen bevinden, welke na de overgave opgaan in de voor een groot deel nieuw op te bouwen samenleving. Opgegaan in de menigte en daardoor onzichtbaar geworden. De gevoerde strijd tegen het Taliban-regime is niet een strijd tegen "het terrorisme". Rebelle tegen de Amerikaanse Midden-Oostenpolitiek zal blijven bestaan, ook wanneer in Afghanistan een regering, bestaande uit vertegenwoordigers uit "alle lagen van de bevolking", zal zijn geïnstalleerd. Zo'n regeringsvorm is immers geïnspireerd vanuit een op Westerse waarden gebaseerde samenleving, waarden die juist door groeperingen als al-Qaëda als verderfelijk worden beschouwd.

Hoe verderfelijk deze ook mogen zijn, het is juist de toepassing van deze waarden (vanuit de grondbeginselen van een democratie) die terroristen in staat hebben gesteld om vanuit Europa en Amerika de aanslag van 11 september te kunnen voorbereiden. Ze genoten immers, net als ieder ander, de bescherming van individuele vrijheid en vrijheid van zelfontplooiing. Het gegeven dat terrorisme niet gebonden is aan land of volk, maar "overal" aanwezig is (en daardoor "onuitroeibaar") moet ons doen

beseffen dat een waarde als "bescherming van individuele vrijheid" in gevaar kan komen als de (internationale) politiek extra bevoegdheden toevoegt aan politie en inlichtingendiensten om de "strijd tegen het terrorisme aan te binden" (maar een strijd zonder winnaar). Extra bevoegdheden aan de ene kant kunnen gemakkelijk leiden tot ontneming van individuele (en collectieve) vrijheden aan de andere kant. Vrijheid van meningsuiting zal waarschijnlijk blijven bestaan, in ieder geval als formeel recht.

Het hebben van een bepaalde opinie is niet voorbehouden aan een bepaalde klasse of groepering in of buiten de samenleving.

**VERZET,
MAAR
TEGEN WELKE VIJAND?
HET VERZET
TEGEN EEN WERELDMACHT
IS TE ABSTRACT,
DAAROM
WORDT EEN REPRESENTANT
VAN DE VIJAND
GEZOCHT
EN DAT IS,
MET DE TRAGISCHE
ZEKERHEID
WAARMEE WE HET
MOETEN VASTSTELLEN,
ALTIJD
(EEN DEEL VAN)
DE BURGERBEVOLKING.**

Dat "de wereld van het Westen een verderfelijke wereld is", is niet alleen de mening van een groot aantal terroristen. Ideologische groeperingen zullen, in hun roeping als wereldverbeteraar, een soortgelijke opvatting koesteren over de huidige leefwereld. Soortgelijk, omdat elke groepering een ander criterium hanteert voor datgene wat als pervers, als "verderfelijk" wordt beschouwd. Een anti-abortusbeweging situeert dat criterium in een voor die groep onaanvaardbare, maar bij wet gekanaliseerde uitleg en toepassing van de "moraal", terwijl een organisatie op het gebied van natuur en milieu het perverse in het handelen van de mens eerder plaatst in de huidige verhouding die de mens inneemt tot zijn natuurlijke omgeving. Het is niet te veel gezegd dat dergelijke ideologische groeperingen de uitoefening van hun specifieke missie beschouwen als een belangrijke, zo niet noodzakelijke stap in het voorkomen, dan wel voorblijven van een dreigende ondergang van de (menselijke) wereld.

Het geloof in de dreigende ondergang van deze wereld neemt echter een heel wat radicalere vorm aan wanneer deze ondergang ook als onvermijdelijk wordt beschouwd. Deze opinie wordt voornamelijk geschaard en in het openbaar beleden door religieuze fundamentalisten en andere, meer liberale doemdenkers. De gedachte dat een ondergang onvermijdelijk is betekent dat het handelen van de mens, hoe sterk ook gericht op verbetering en vooruitgang, een ondergang van de wereld uiteindelijk niet zal kunnen voorkomen. Met deze gedachte komt ook de vraag op naar de zin van de mens als individu en als onderdeel van de samenleving. Het is een vraag die, in lichte vorm, er een is waarmee je een leven lang kunt worstelen en die in ernstige vorm tot wanhoop kan leiden. Tot wanhoop in de binnenwereld van de mens. Wanneer de buitenwereld van mensen, van instanties, van al datgene wat zijn leefsituatie zou kunnen verbeteren, hem te hulp kan schieten, duurt die wanhoop maar een moment en wordt zo dus overwonnen; maar waar de buitenwereld als volstrekt leeg en uitzichtloos wordt ervaren, kan wanhoop zich meester maken van de mens. En zo kan het gebeuren dat mensen, gedreven in een permanent terugkerende situatie van wanhoop, van de dominerende macht van een leider of een natie in hun projectie een individuele of een individuengemeenschappelijke vijand maken. Niet met het doel om zich van die voortdurende situaties van wanhoop te verlossen, maar om de door wanhoop onderdrukte behoefte van verweer, van verzet terug te halen.

Verzet, maar tegen welke vijand? Het verzet tegen een wereldmacht is te abstract, daarom wordt een representant van

de vijand gezocht en dat is, met de tragische zekerheid waarmee we het moeten vaststellen, altijd (een deel van) de burgerbevolking. Een terrorist (waarbij ik het gebruik van deze naam weer oppak) heeft altijd de zekerheid dat hij met zijn verzetsdaad de hele bevolking, de hele natie treft. Of eventueel meerdere naties, zoals op 11 september. Zoals bij alle terreuraanslagen was deze aanslag niet alleen op de bevolking gepleegd, maar ook vanuit de bevolking, van binnenuit. De terroristen hebben immers deel uitgemaakt van de samenleving en hebben weten binnen te dringen in tal van organisaties.

**GEHULD
IN HET MASKER
VAN DE GEWONE BURGER,
VAN DE MEDEMENS
IS ANGST
DATGENE WAT HIJ
PROBEERT TE VERSPREIDEN
ONDER DE BEVOLKING.**

**UITEINDELIJK
ZAL DE TERRORIST
NIET WINNEN.**

Als we de strijd aangaan tegen het terrorisme, dan zal duidelijk moeten zijn vanuit welk wij deze strijd moet plaatsvinden. Een klassieke strijd zal het niet worden: de vijand heeft zich niet tegenover ons, in grote slagorden, opgesteld, maar bevindt zich in ons midden. Gehuld in het masker van de gewone burger, van de medemens is angst datgene wat hij probeert te verspreiden onder de bevolking. De angst om met hem geconfronteerd te worden op het moment dat hij zijn menselijk masker afdoet en een daad verricht waardoor een paradijselijk leven hem deelachtig zal worden, zoals hem is verzekerd.

Uiteindelijk zal de terrorist niet winnen. Terrorismen is een gevaar waar iedereen mee geconfronteerd

kan worden, maar daarmee is de kans ook groot dat de meeste landen het terrorisme als gemeenschappelijke vijand erkennen. Reeds nu is zichtbaar dat individualisme niet op alle fronten meer als hoogste ideaal geldt. Op het internationale vlak zoeken Rusland en de NAVO samenwerking. Het verdrag dat de komst van een Internationaal Strafhof mogelijk maakt, wordt nog steeds door nieuwe landen ondertekend. Het onlangs gesloten verdrag in Marrakech illustreert dat ook op andere gebieden, zoals op dat van milieu, er gemeenschappelijke maatstaven zijn overeengekomen om de eerder overeengekomen hoofdlijnen van het Kyoto-protocol ten uitvoer te kunnen brengen.

Het zijn ontwikkelingen die laten zien dat individueel beleid van landen niet in alle opzichten prevaleert boven gemeenschappelijke belangen. Waarmee overigens niet gezegd is dat nu het begin aanbreekt van een tijd waarin individuele rechten en vrijheden van burgers ondergeschoven worden aan wetten die gemeenschappelijke belangen op internationaal gebied veilig moeten stellen. Er zal de komende jaren een brede, politiek-maatschappelijke discussie gevoerd moeten worden over de afbakening van individuele rechten en vrijheden enerzijds en gemeenschappelijke belangen anderzijds. Maar ook de afbakening zelf zal onderwerp van discussie worden: elke grens is immers een discutabele grens.

MEDEDELINGEN

Cursusbeschrijving CS Kenleer 2, wb1047: Coherentie & Structuur in Wetenschappelijke Cognitie (voorheen Onderdeterminatie)

In wetenschappelijke controversen waar concurrerende incompatibele theorieën een verklaring bieden voor dezelfde data worden door wetenschappers verschillende soorten criteria gebruikt om de ene theorie boven een ander te verkiezen, waaronder empirisch succes, eenvoud, en coherentie. In deze cursus gaan we kijken naar verschillende analyses van wat precies wordt bedoeld met deze criteria, hoe deze criteria een rol spelen in wetenschappelijke cognitie en hoe deze criteria van toepassing zijn op voorbeelden van controversen uit de wetenschappelijke praktijk.

Docent: Dr. Alexander van den Bosch
(A.vandenBosch@philos.rug.nl)

Onderwijsvorm: Hoorcollege/werkcollege

Toetsing: Referaat en paper

Literatuur:

2 boeken: Th.A.F. Kuipers, (2001) *Structures in Science*, Synthese Library. P. Thagard (1992) *Conceptual revolutions*, Princeton University Press.

Een preprint van het boek van Kuipers kan bij de docent worden besteld voor fl.26,-. Het boek van Thagard kan in de boekhandel worden besteld voor ongeveer fl.56,-.

Inhaalprogramma: Tentamen Inleiding Middeleeuwse Wijsbegeerte (Blok 2)

Studenten die het IP-tentamen Inleiding Middeleeuwse wijsbegeerte in december willen afleggen dienen rekening te houden met het volgende: het voltijdtentamen (op donderdagmorgen) is een open-boek-tentamen. Men wordt dus verzocht het handboek en de studiewijzer IP mee te nemen. Het deeltijdtentamen (op dinsdagavond) is een 'gewoon tentamen'. Raadpleging van boek of syllabus is hier niet geoorloofd.

Cursus Hermeneutiek

De cursus hermeneutiek (blok 3) wordt i.t.t. wat in de studiegids staat vermeld niet als avond- maar als dagcollege gegeven.

Sluiting tussen Kerst en Oud en Nieuw.

De onderwijsadministratie is gesloten van maandag 24 december t/m dinsdag 1 januari 2002.

Informatie over beurzen

Vanaf 16 oktober is er nieuw informatiemateriaal inzake beurzen voor studie en onderzoek in de VS in 02/03 verkrijgbaar bij Erna Kas, K457 in het bestuursgebouw, tel: 030 - 2532097.

Cursusbeschrijving Voortgezette Politieke en Sociale Filosofie WB 1440: Hedendaagse posities in perspectief.

De basisdoctoraal cursus politieke en sociale filosofie wordt door dr. B.van den Brink verzorgd. De inhoud van de cursus inclusief de literatuur verandert t.o.v. hetgeen er in de gids staat.

WB1440 Voortgezette politieke en sociale filosofie: hedendaagse posities in perspectief.

Docent(en): Dr. H.H.A. van den Brink

Omschrijving:

Het propedeusecollege over "modernisering" was vooral een inleiding in de sociale filosofie en de filosofie van de sociale wetenschappen. Het basisdoctoraalcollege concentreert zich op de hedendaagse politieke filosofie en haar historische en culturele achtergronden.

U maakt kennis met vijf belangrijke hedendaagse posities binnen de Anglo-Amerikaanse en continentale tradities. Allereerst komen de aloude stromingen van het republikanisme en het liberalisme aan de orde. Daarna worden communitarisme en deliberatieve democratie besproken. Tenslotte komt het Franse poststructuralistische denken aan de orde. Binnen elk van de posities worden thema's besproken als politieke macht, politieke vrijheid, sociale en politieke gelijkheid, rechtvaardigheid en civiele deugden. Ook worden actuele vragen rond feminisme, pluralisme, en multiculturalisme belicht.

U bestudeert voor elk van de vijf genoemde posities een inleidende overzichtstekst, een klassieke en een hedendaagse tekst. Deze zijn verzameld in een reader (zie literatuur).

Onderwijsvorm: Voltijd: 6 uur hoor-/werkcollege
Deeltijd: 3 uur hoorcollege.

Toetsing: 1. Wekelijks kort schriftelijk werk op basis van teksten
2. Open boek tentamen met essayvragen

Literatuur: Reader: WB1440 Voortgezette politieke en sociale filosofie: hedendaagse posities in perspectief. Met teksten van o.a. John Locke en John Rawls; Niccolò Machiavelli en Hannah Arendt; John Dewey en Charles Taylor; Immanuel Kant, Juergen Habermas en Nancy Fraser; Friedrich Nietzsche en Michel Foucault.

Periode: Voltijd en deeltijd Blok 3

Blokwijziging Natuurfilosofie II

De cursus Natuurfilosofie II, docent P. Steenbakkers, zal niet zoals in de studiegids vermeld staat in blok 3, maar in blok 5 worden aangeboden.

N.B.: Kijk voor de laatste wijzigingen op de blok- en tentamenroosters op internet (www.phil.uu.nl)!

Het rooster van blok 3, het tentamenrooster van blok 2 en het formulier inschrijvingen is onlangs per post of email opgestuurd. Denk aan het tijdig inschrijven voor 17 december!

ROOSTER BLOK 3

PROPEDEUSE

	maandag	dinsdag	woensdag	donderdag	vrijdag
9.00 - 11.00				GNW 1 HC Schuhmann/Steenbakkers T1B	GNW 1 HC Schuhmann/Steenbakkers T1B
11.00 - 13.00		GNW 1 leescollege Steenbakkers/ Schuhmann T1B		FIB WG Seidel BG 467 in weken 2, 3, 5 en 7	
13.00 - 15.00	Taalfilosofie HC Lievers T1:Blauw	GNW 1 vaardigheden Schuhmann/ Steenbakkers T1B	Taalfilosofie HC Lievers Unnik 001		
15.00 - 17.00		Taalfilosofie Vaardigheden Lievers BG 465		Taalfilosofie WG Lievers Groep I: T 121 Groep II: T123	
Deeltijd 19.00 - 22.00			Logica I Jaspars T1: rood		

BASISDOCTORAAL

	maandag	dinsdag	woensdag	donderdag	vrijdag
9.00 - 11.00					
11.00 - 13.00			N.B.: 10.00-13.00 Het goede leven Tieleman BG 465		N.B.: 10.00-13.00 Het goede leven Tieleman BG 465
13.00 - 15.00		Voortgezette Politieke en Sociale Filosofie HC vd Brink BG 465		Voortgezette Politieke en Sociale Filosofie HC vd Brink BG 465	
Deeltijd 19.00 - 22.00				Voortgezette Politieke en Sociale Filosofie HC vd Brink T1 B	

VERVOLGDOCTORAAL

	maandag	dinsdag	woensdag	donderdag	vrijdag
9.00 - 11.00			Logica voor AI HC Beklemishev T1 B		
11.00 - 13.00					Logica voor AI HC Beklemishev / vd Hoek T1B
13.00 - 15.00					Hermeneutiek Grube T1 117
15.00 - 17.00		De multiculture samenlev- ing (t/m 19 maart) Geertsema BG 465			
Deeltijd 19.00 - 22.00	Geschiedenis van de aesthetica Algra/Tieleman T1 123	N.B.: 29-1 t/m 19-3 "Bewaren of weggooien" Academie Gebouw / Faculty Club	CS Politieke en Sociale Filosofie: Benjamin V. Reijen T1 121 Week 1, 3 en 5 (lintmodule blok 2/3)	Capita Selecta Kennisleer 2: T1 121 N.B.: Zie med- edelingen voor wijziging	Moraal en Religie vd Beld BG 465

De cursus **natuurfilosofie** wordt niet in blok 3 maar in blok 5 gegeven. Zie mededelingen hiernaast.

De **FIB werkgroep** wordt gegeven voor eerste jaars FIB studenten. In afwijking van de studiegids wordt de werkgroep in de weken 2, 3, 5 en 7 van elk blok gegeven.

De cursus **hermeneutiek** wordt i.t.t. wat in de studiegids staat vermeld niet als avond- maar als dagcollege gegeven.

In de studiegids staat de cursus "**Bewaren of weggooien**" vermeld als "**De verbeelding van de wetenschap**", M. Lievers is coördinator van deze cursus. Kijk evt. ook voor informatie op de website.

TENTAMENROOSTER BLOK 2

	maandag 17 Dec	dinsdag 18	woensdag 19	donderdag 20	vrijdag 21
9.00 - 12.00	FIB Inl. Filosofie van O, B & M BG 465	Inleiding wijsgerige ethiek Unnik 001	Logica II Tr1 114	Inl. Middeleeuwen Tr1 wit	Typentheorie Unnik 201
14.00 - 17.00		Natuurfilosofie BG 465	Logische complexiteit Tr1 Blauw		
19.00 - 22.00		Inl. Middeleeuwen Tr1 038	Wetenschapsfilosofie Unnik 211		

HERTENTAMENROOSTER

	woensdag 2 Jan	donderdag 3	vrijdag 4		zaterdag 19 Jan
9.00 - 12.00		Duits idealisme BG 465 <i>N.B.: wijziging, zie onder</i>	Formele talen en res. BG 465		<i>N.B.: 10.00 - 13.00</i> Voortgezette Ethiek Janskerkhof 15 A
14.00 - 17.00	Voortgezette Ethiek BG 465	Logica I Unnik 311	Filosofie v.d. cognitiewetenschappen BG 043		
19.00 - 22.00		Inl. Oudheid (Voltijd en Deeltijd) BG 465			

N.B.: Het tentamen "duits idealisme" wordt niet op dit tijdstip gegeven. Schuhmann vraagt in geval van herkansing zelf contact met hem hierover op te nemen.

Inschrijven voor de herkansingen in de periode 2 tot en met 4 januari 2002 kan tot uiterlijk maandag 17 december 2001 bij de onderwijsadministratie.

Colofon

Hoofdredactie: Claartje van Sijl

Eindredactie: Wendy Roosenburg

Vormgeving: Carlo Ierna

De redactie:

Is hard op zoek naar nieuwe leden!

De Filosoof Nr. 17

oplage: 475

De deadline voor Nr. 18 is 1 Februari 2002

Kopij kan ingeleverd worden via de *De Filosoof*-Folder in *Students General*, het postvakje bij de administratie of e-mail aan de.filosoof@phil.uu.nl

De redactie behoudt zich het recht voor om ingezonden artikelen te wijzigen of in te korten.

Uitgave van de FUF & de Faculteit Wijsbegeerte
Heidelberglaan 8
3584 CS Utrecht

TOT SLOT

FANTASTISCH MUZIEKTHEATER IN HET MINNAERTGEBOUW

L'Enfant et les sortilèges van Maurice Ravel wordt begin 2002 opgevoerd in het Minnaertgebouw op de Uithof.

23, 25, 31 Januari & 1, 6, 8, 9 Februari om 20.15 uur

27 Januari en 3 Februari om 15.00 uur

Kaarten (excl. administratiekosten) 25 euro
17.50 euro met korting (CJP, Studenten)

Avondvoorstellingen zijn inclusief Ravelsalon georganiseerd i.s.m. *Studium Generale*.

Kaartverkoop en info a.u.b. ticketlijn 0900 - 0191
www.uitlijn.nl, VVV Utrecht Vinkenburgerstraat 19.

Informatie over de voorstelling: www.booskind.nl